

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 330.322:338.242:330.341.1

JEL Classification E22, L21, L25, O32, O34, P12

DOI 10.33111/EE.2025.55.ShevchukN_DmytrenkoA

Nataliia Shevchuk

*Professor of the Department
of Business Economics
and Entrepreneurship
KNEU named after V. Hetman*

ORCID: 0000-0001-6467-7748

Шевчук Наталія Валентинівна

*професор кафедри
бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Artem Dmytrenko

*Associate Professor of the
Department of Business Economics
and Entrepreneurship
KNEU named after V. Hetman*

ORCID: 0000-0003-2126-661X

Дмитренко Артем Іванович

*доцент кафедри
бізнес-економіки та підприємництва
КНЕУ ім. В. Гетьмана*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ КАПІТАЛОУТВОРЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено концептуальні засади інтелектуалізації процесів капіталоутворення на підприємстві. Аргументовано тезу, що класична ресурсна логіка нагромадження капіталу трансформується у взаємодійно-орієнтовану парадигму, де ключову роль відіграють когнітивні, соціальні, технологічні та ціннісні детермінанти. Обґрунтовано думку, що капіталоутворення набуває багатовимірного характеру, поєднуючи матеріальні та нематеріальні ресурси в єдину систему формування інтегрованої економічної цінності та довгострокової стійкості. Запропоновано інтелектуально-орієнтований процесний ланцюг, який відображає нову архітектуру розвитку підприємств і генерує методологічну основу для подальшого переосмислення критеріїв результативності у сучасному науковому і практичному дискурсі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: капіталоутворення, капітал, цінність, вартість, розвиток, взаємовідносини, інтелектуалізація.

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE INTELLECTUALIZATION OF CAPITAL FORMATION AT AN ENTERPRISE

ANNOTATION. The article presents a comprehensive investigation of the conceptual foundations of the intellectualization of capital formation processes at the enterprise level. It is substantiated that the classical resource-based model of capital formation, which traditionally prioritized material and financial assets, is gradually being transformed into an interaction-oriented paradigm in which intangible factors and their synergistic effects acquire central significance. Cognitive, social, technological, and value-based determinants are identified as the drivers of a new architecture of capital formation, endowing it with multidimensionality and strategic direction. Within this framework, capital formation is considered not merely as a process of resource accumulation but as a dynamic system of interaction between tangible and intangible assets that together ensure the creation of integrated and sustainable economic value.

Particular attention is paid to the processual chain of capital formation, conventionally described through the sequence of investment, productive utilization, accumulation, and reinvestment. The study demonstrates that under the influence of intellectualization and informatization each stage of this chain acquires qualitatively new features: investment increasingly targets the development of human potential, corporate culture, and digital platforms; productive utilization of capital is associated with the integration of knowledge and advanced technologies into business processes; accumulation encompasses not only financial and material resources but also reputation, competencies, and intellectual assets; reinvestment evolves into the reproduction of innovations, competencies, and social capital. The formation of such an intellectually oriented process chain provides a foundation for the long-term resilience and sustainability of enterprises.

The analysis emphasizes qualitative criteria of capital formation effectiveness, which extend beyond traditional quantitative indicators and include innovativeness, adaptability, cognitive capacity, value-oriented behavior, and institutional coherence. It is concluded that the integration of intellectual determinants into capital formation processes enables enterprises to construct sustainable competitive advantages, adapt effectively to global transformations, and secure stable economic growth.

KEY WORDS: Capital formation, capital, value, value generation, development, interrelations, intellectualization.

Вступ. За умов глобальної нестабільності та когнітивно-технологічної трансформації економіки проблема капіталоутворення постає не як периферійна, а як системоутворююча, що потребує нового концептуального осмислення. Традиційна парадигма, що розглядала капіталоутворення переважно крізь призму фінансових інвестицій та матеріального нагромадження, дедалі більше вступає у суперечність із практикою функціонування біз-

несу, де вирішальними чинниками стають знання, компетенції, соціально-ціннісні чинники та технологічні інновації. Саме тому науковий пошук у цій тематичній площині не зупиняється, а навпаки суттєво розширює змістові межі категорії «капіталоутворення», інтегруючи її в ширший контекст взаємодії різних форм капіталу.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі простежується кілька тематичних напрямів досліджень, які формують концептуальний базис теорії капіталоутворення. Так, проблематику нагромадження і капіталізації у фінансово-економічному вимірі висвітлюють Дж. Кейнс, П. Самуельсон, Дж. Стігліц та інші, а з українських дослідників – А. Амоша, О. Барановський, О. Білорус, В. Базилевич, Л. Беновська, Н. Брюховецька та І. Булєєв, А. Гриценко, В. Геєць, М. Козоріз, Н. Шевченко, І. Яремко. Питання еволюції та трансформаційної сутності капіталу висвітлено у наукових працях Т. Шульца, Г. Беккера, Р. Патнема, а в українському науковому дискурсі – І. Бланком, С. Мочерним, С. Покропивним, О. Бутнік-Сіверським, В. Марченко, В. Буханцем та іншими. У дослідженні питань інтелектуалізації капіталоутворення та формування нематеріальних активів ключову роль відіграли праці Л. Едвінсона, Т. Стюарта, К. Свейбі, Б. Лева, Й. Ройзена, Г. Петра, Г. Ушкайта та М. Хадсона. Соціальні й ціннісні аспекти капіталоутворення та імпаکت-орієнтації знаходять відображення, зокрема, у працях Дж. Колмана, Е. Гідденса, П. Бурдє, А. Сена, М. Портера, М. Юнуса. Серед вітчизняних вчених, які зробили вагомий внесок у розвиток сучасної теорії капіталоутворення, варто відмітити результати досліджень О. Мендрула, І. Репіної, Г. Швиданенко, О. Мельник, Л. Фролової, О. Дерев'яно, К. Рябикіної, Є. Куценко, Є. Смирнова, В. Гмирі, О. Магдалюка.

Постановка завдання. Попри значний доробок у сфері дослідження капіталу та капіталоутворення, залишається низка невирішених теоретико-методологічних суперечностей. Класичні підходи, закладені у працях К. Маркса, Дж. Кейнса, Й. Шумпетера та інших науковців залишаються концептуальною основою дослідження капіталу та капіталоутворення, оскільки відображають його ресурсно-виробничу й нагромаджувальну природу. Проте сучасні реалії господарювання не заперечують ці положення, а розвивають їх у напрямі інтеграції інтелектуальних, соціальних і технологічних аспектів, які формують нову архітектуру економічних процесів та розширюють змістові межі категорії «капіталоутворення».

Розбіжність між усталеною ресурсною парадигмою та реальною практикою розвитку підприємств породжує наукову дилему, суть якої в тому, щоб пояснити, яким чином інтерпретувати капіталоутворення в умовах, коли капітал перестає бути винятково фактором виробництва і трансформується у фактор взаємодії та взаємовідносин. У науковому полі досі бракує узгодженої концепції, яка б системно поєднала когнітивні, соціальні, технологічні та ціннісні виміри процесів нагромадження та відтворення капіталу. Відповідно, проблема полягає не лише у розширенні змістових меж категорії «капіталоутворення», а й у потребі формування нової критеріальної бази, здатної відобразити багатовимірність його результативності. Саме це визначає дослідну актуальність та окреслює потребу в концептуальному переосмисленні сутності та логіки капіталоутворення на рівні підприємства.

Результати. Категорія *капіталоутворення* посідає особливе місце в сучасному науковому дискурсі. З одного боку, ця категорія розглядається як процес нагромадження ресурсів, необхідних для розширеного відтворення економіки, а з другого – як складний феномен, у якому відбиваються трансформації сутності капіталу і його ролі в суспільно-економічних відносинах.

У класичній традиції капіталоутворення інтерпретувалося переважно у матеріально-фінансовому вимірі. А. Сміт у *«Дослідженні про природу і причини багатства народів»* [1] пов'язував процес нагромадження з формуванням фондів для розширеного відтворення. Д. Рікардо в *«Началах політичної економії та оподаткування»* [2] акцентував увагу на ролі нагромадження капіталу у зростанні продуктивності. К. Маркс у *«Капіталі»* [3] трактував капіталоутворення як процес перетворення додаткової вартості на новий капітал, що забезпечує відтворення капіталістичних відносин.

У неокласичній і кейнсіанській школах зміст акцентів дещо змінився. А. Маршалл у *«Принципах економікс»* [4] розглядав капітал як фактор, що визначає граничну продуктивність виробництва, тоді як І. Фішер (*«Теорія відсотка»*) [5] підкреслював роль інвестицій і часу у формуванні капіталу. Дж. М. Кейнс у *«Загальній теорії зайнятості, процента і грошей»* [6] увів категорію «гранична ефективність капіталу», показавши, що динаміка інвестицій безпосередньо впливає на економічне зростання й циклічність.

Інституціональні концепції розширили розуміння капіталоутворення. Т. Веблен (*«Теорія бездіяльного класу»*) [7] акцентував на соціально-психологічних і культурних чинниках нагрома-

дження капіталу, Дж. Р. Коммонс («Інституціональна економіка») [8] підкреслював роль правових норм і колективних дій, а Д. Норт («Інституції, інституційні зміни та функціонування економіки») [9] довів, що якість інституцій не лише впливає, а по суті – визначає ефективність капіталоутворення.

Критичний аналіз сучасного наукового доробку дозволяє зробити висновок, що у дослідженні капіталоутворення відбувається зміщення акценту з механічного нагромадження капіталу як економічного ресурсу в площину його розгляду як фактору взаємодії різних форм капіталу. П. Бурдє ще у праці «*Форми капіталу*» [10] запропонував інтерпретацію, яка перевернула традиційне уявлення про капіталоутворення. П. Бурдє показав, що соціальні зв'язки, культурні компетенції чи символічний статус є такими ж вагомими ресурсами, як і фінансові активи. Цю змістову лінію продовжив Дж. Коулман, підкреслюючи, що соціальний капітал має безпосереднє значення для формування людського капіталу, адже саме мережі довіри, норми взаємності та соціальна інтеграція створюють умови для накопичення знань і навичок [11]. У працях Р. Патнема («*Making Democracy Work*» [12]; «*Bowling Alone*» [13]) соціальний капітал постає вже не лише як ресурс індивіда чи організації, а як чинник життєздатності цілих суспільних інституцій.

Розвиток ідей людського капіталу заклав основу для розширеного розуміння процесу капіталоутворення. Т. Шульц [14] і Г. Беккер [15] у 1960-х роках показали, що освіту й професійні навички варто розглядати не як витрати, а як інвестиції, які примножують економічну віддачу. Від цього моменту капіталоутворення почало розумітися як складний процес, у якому інвестиції в знання мають не менше значення, ніж у матеріальні та фінансові активи. Саме ця традиція створила інтелектуальне підґрунтя для появи концепцій інтелектуального капіталу, яка набула змістового домінуючого розвитку в теорії капіталу наприкінці ХХ ст.

Відомі дослідники Т. Стюарт, Л. Едвінсон і М. Мелоун фактично актуалізували питання інтелектуалізації капіталоутворення та поставили його у центр уваги економічної науки і практики управління. У відомій праці «*Intellectual Capital*» [16] нематеріальні активи визначаються як «нове багатство організацій», наголошуючи на триєдиній структурі людського, структурного і клієнтського капіталів. Л. Едвінсон і М. Мелоун, аналізуючи корпоративні практики, показали, що справжня вартість бізнесу часто прихована саме у знаннях і компетенціях, а не у матеріальних активах [17]. Зі свого боку К. Свейбі вважав, що нематеріальні

ресурси слід розглядати як нову форму організаційного багатства, яка визначає конкурентоспроможність у глобальній економіці [18].

Додатковий вимір у розуміння капіталоутворення вніс М. Кастельс, описуючи становлення «мережевого суспільства» («*The Rise of the Network Society*») [19]. Дослідник показав, що інформаційний та інтелектуальний капітали формуються і функціонують у мережових структурах, де важливішими стають не ресурси як такі, а характер і інтенсивність їхніх взаємозв'язків. Цю логіку розвинув Г. Ітцковіц, який у своїй концепції «потрійної спіралі» [20] продемонстрував, що сучасне капіталоутворення в інноваційній економіці народжується на перетині університетів, бізнесу і держави, тобто інституцій, які взаємодіють через інтелектуальні ресурси й знання.

Інституційний вимір капіталоутворення було розвинено Д. Нортом («*Institutions, Institutional Change and Economic Performance*») [9], який показав, що якість формальних і неформальних інститутів безпосередньо визначає, чи здатні суспільства ефективно трансформувати ресурси у капітал. Сучасні дослідження (S. Estrin і T. Mickiewicz [21]; Z. J. Acs і співавт. [22]; D. Acemoglu і співавт. [23]; R. Higgs [24]) узгоджено доводять, що за відсутності розвинених інституційних рамок процес капіталоутворення втрачає стійкість, а інвестиційні потоки набувають хаотичного характеру, не конвертуючись у довгострокову продуктивну вартість.

Отже, у сучасному науковому дискурсі капіталоутворення визначається як багаторівнева система взаємодії економічного, людського, соціального, культурного та інтелектуального капіталів, де кожен із видів не існує сам по собі, а набуває значущості через взаємовідносини з іншими. Саме ця системна й взаємодійна логіка створює основу для нового розуміння капіталу, не лише як економічного ресурсу, а й як мережевого механізму інтеграції, який детермінує якість і результати економічного розвитку.

Якщо на макрорівні капіталоутворення постає як складний багатовимірний процес взаємодії різних форм капіталу, то на рівні підприємства ця взаємодія набуває конкретизованої, практично орієнтованої форми. Саме підприємство виступає тією «точкою фокусування», де абстрактні концепти перетворюються на реальні механізми нагромадження та трансформації вартості.

Сучасна теорія економіки підприємства підтверджує, що класичний підхід до процесного ланцюга капіталоутворення, який узагальнено можна описати як «інвестування – продуктивне використання – накопичення – реінвестування» капіталу вже не відображає повноти економічних процесів, оскільки розмиває клю-

чові детермінанти, які визначають сутність сучасного процесу капіталоутворення в бізнесі.

У дослідженнях О. Мельник [25] зроблено спробу теоретично й методологічно оновити процесну та результатну логіку капіталоутворення. Процес капіталоутворення розширюється за рахунок включення нематеріальних складових, серед яких ключову роль відіграє інтелектуальна цінність. Такий підхід дозволяє розглядати капіталоутворення не як лінійний процес акумуляції ресурсів, а як динамічну систему, у якій знання, компетенції, інновації та цифрові дані стають рівноправними елементами поряд із фінансовими та матеріальними ресурсами. Це знаменує перехід від парадигми «капітал як фактор виробництва» до парадигми «капітал як фактор взаємодії», і не лише ресурсної, а й когнітивної та мережевої.

Важливим є й те, що вчена пропонує зміну атрибутивної бази визначення результатів капіталоутворення. Традиційні характеристики, такі як продуктивність і прибутковість, доповнюються такими параметрами, як когнітивність і компетентність, що відображають інтелектуальний рівень процесу. Це означає, що вартість підприємства формується не лише через фінансовий результат, а й через рівень знаннєвої насиченості бізнес-процесів, інноваційність управлінських рішень, ефективність використання інформаційних технологій. Отже, процесний ланцюг капіталоутворення стає не лише ширшим, а й якісно іншим.

Розширене трактування капіталоутворення відображається й у працях інших українських дослідників. В. Буханець [26] акцентує увагу на стратегічній логіці процесів капіталізації, доводячи, що саме взаємодія фінансових і нематеріальних ресурсів визначає довгострокову конкурентоспроможність підприємства. О. Лісниченко та Л. Фролова [27], К. Рябікіна [28], Н. Шевчук [29] розглядають капіталоутворення в межах фундаментально-вартісного підходу, підкреслюючи, що ринкова та фундаментальна вартість капіталу все більшою мірою залежить від інноваційності та здатності підприємства інтегрувати знання у власні бізнес-моделі. Ці підходи гармонійно резонують з позицією О. Мельник [25], створюючи наукове підґрунтя для формування нового бачення процесного ланцюга капіталоутворення.

Отже, логіка процесного ланцюга капіталоутворення на рівні підприємства має бути розширена у такий спосіб, щоб відобразити інтелектуалізацію та інформатизацію ключовими драйверами розвитку сучасного бізнесу. Йдеться про те, що інвестування дедалі частіше означає вкладення у розвиток людського потенціалу,

корпоративної культури, цифрових платформ. У такому контексті продуктивне використання капіталу пов'язано, перш за все, з інтеграцією знань і технологій у бізнес-процеси, де об'єктом накопичення є не лише матеріальний та фінансовий капітали, а й інтелектуальні активи та репутація, а реінвестування розширюється процесами відтворення компетенцій, інновацій та соціальних відносин. Іншими словами, формується так званий інтелектуально-орієнтований процесний ланцюг капіталоутворення, який поєднує класичну логіку з новими якісними детермінантами і створює підґрунтя для довгострокового розвитку підприємства.

У такому контексті цілком логічно постає питання про те, які саме чинники забезпечують цю якісну зміну процесів? Відповідь не обмежується простим додаванням нематеріальних ресурсів до фінансово-матеріальної основи. Йдеться про формування комплексу детермінант, які надають капіталоутворенню нових смислів і векторів. Вони не лише змістовно ускладнюють структуру процесів, а й змінюють спосіб їх протікання, результати та критерії оцінювання. Саме через призму цих детермінант можна пояснити, чому сучасне капіталоутворення перетворюється з механізму нагромадження ресурсів на систему створення інтегрованої економічної цінності:

- *когнітивні детермінанти* трансформують часово-просторову логіку капіталоутворення. Якщо раніше процеси були зорієнтовані на постфактум-оцінювання результатів, то тепер вони функціонують у режимі випереджувальної аналітики (foresight, data-driven management); це означає, що капітал формується не лише на основі наявних ресурсів, а й на базі прогнозованих можливостей і сценарних моделей, що радикально підвищує рівень стратегічної резистентності підприємства;

- *соціальні детермінанти* переводять капіталоутворення у площину реляційної взаємодії; тут вартість створюється не індивідуально, а через мережеві структури, де діє репутаційний мультиплікатор та символічний капітал; у результаті капіталоутворення дедалі більше залежить від довіри, легітимності та соціально-ціннісних кодів, що формуються у міжорганізаційних і міжкультурних відносинах;

- *технологічні детермінанти* задають нову архітектуру процесів через алгоритмізацію та цифрову медіацію; дані стають водночас ресурсом і механізмом управління, тобто big data, штучний інтелект, цифрові платформи забезпечують інтеграцію процесів у режимі реального часу, створюючи умови для безперервного оновлення та масштабування капіталу; у цьому контексті

технологічний фактор перестає бути лише інструментом продуктивності, а перетворюється на структуроутворюючий принцип капіталоутворення;

- *ціннісні детермінанти* означають аксіологічний поворот у логіці капіталоутворення; сучасний бізнес вбудовується у глобальний контекст сталого розвитку, де економічна ефективність розглядається крізь призму соціальної легітимності та екологічної відповідальності; це змінює кінцевий результат, де зростання вартості вимірюється не лише фінансовими показниками, а інтегрованою цінністю, що включає соціальний імпакт, екологічний баланс і довгострокову репутаційну стійкість.

Перехід від ресурсної до взаємодійно-орієнтованої логіки дослідження капіталоутворення неминує супроводжується зміною системи критеріїв визначення його результатів, так як традиційні критерії, такі як прибутковість, продуктивність, вартісне зростання, залишаються важливими, однак втрачають статус єдиних і визначальних. У сучасному дискурсі дедалі більшого значення набувають критерії, що відображають багатовимірність інтегрованої цінності, такі як:

- *інноваційність* як критерій фіксує здатність системи капіталоутворення генерувати й дифузувати нове знання, переводити його у продукти, процеси та бізнес-моделі; це не про те, «скільки зроблено», а про те, «яка нова якість створена та вмонтована» в архітектуру підприємства;

- *стійкість / резистентність* відображає організаційну здатність підтримувати функціональність і відтворювати капітал за умов невизначеності й шоків, трансформуючи збурення у траєкторії адаптації, а не у втрати структурної цілісності;

- *реляційна легітимність та репутаційна спроможність* визначає критерій визнання підприємства у мережі взаємодій (партнери, клієнти, інвестори, інститути); йдеться про якість довіри і символічного капіталу, що відкриває доступ до ресурсів і знижує трансакційні фрикції;

- *когнітивна інтенсивність* характеризує насиченість процесів управлінськими знаннями, практиками управління знаннями та аналітикою передбачення (foresight, data-driven decisioning), яка визначає горизонти і темп самооновлення системи бізнесорганізації;

- *технологічна інтегрованість* як критерій характеризує узгодженість даних, платформ і алгоритмів із бізнес-логікою; йдеться не про наявність ІТ як таких, а про те, наскільки технологічне середовище є структуротвірним для процесів капіталоутворення;

- *аксіологічна узгодженість (імпакт-орієнтація)* визначає відповідність процесів і результатів ціннісним пріоритетам (економічним, соціальним, екологічним тощо), коли «вартість» мислиться як інтегрована цінність, а не суто приріст фінансових результатів;

- *системна цілісність та масштабованість* як критерій визначає якість взаємоузгодження потоків різних видів капіталу (фінансового, людського, соціального, інтелектуального) та здатність розширюватися без пропорційного нарощування витрат завдяки мережевим і платформеним ефектам.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють окреслити нову концептуальну рамку інтерпретації капіталоутворення. Доведено, що цей процес не редукується до відтворення ресурсів, а розгортається як багаторівнева система взаємодії, у якій органічно поєднуються матеріальні, когнітивні, соціальні та ціннісні аспекти. Така інтерпретація не заперечує класичні підходи, а трансформує їх, відкриваючи простір для розуміння капіталу як фактора не лише виробництва, а й комунікації, співтворення та мережевої синергії.

Сутнісним підсумком проведеного дослідження є концептуалізація інтелектуально-орієнтованого процесного ланцюга капіталоутворення, в основу якого покладено поєднання когнітивних, соціальних, технологічних та ціннісних детермінант. Кожна стадія процесу набуває нового змістового навантаження: інвестування визначено як когнітивно-соціальний імпульс розвитку, продуктивне використання – як інтеграцію знань і технологій у бізнес-моделі, накопичення – як мультиплікацію нематеріальних активів, а реінвестування – як механізм відтворення компетенцій, інновацій і соціально-ціннісних відносин.

Запропоноване узагальнення формує науково-методологічну основу для переосмислення критеріїв результативності капіталоутворення та подальшого розвитку теорії капіталу. Значущість отриманих результатів даного дослідження може характеризуватися як намагання сформувати підґрунтя для переходу від ресурсної логіки до інтегративної парадигми, що відображає багатовимірність сучасної економіки та відкриває перспективи практичного застосування у стратегічному управлінні підприємствами.

Література

1. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London: W. Strahan and T. Cadell, 1776.

2. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. London: John Murray, 1817.
3. Marx K. Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie. Bd. 1. Hamburg: Otto Meissner, 1867.
4. Marshall A. Principles of Economics. London: Macmillan and Co., 1890.
5. Fisher I. The Theory of Interest: As Determined by Impatience to Spend Income and Opportunity to Invest It. New York: Macmillan, 1930.
6. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan, 1936.
7. Veblen T. The Theory of the Leisure Class: An Economic Study in the Evolution of Institutions. New York: Macmillan, 1899.
8. Commons J. R. Institutional Economics: Its Place in Political Economy. New York: Macmillan, 1934.
9. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
10. Bourdieu P. The Forms of Capital. In: Richardson J. (ed.). Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood, 1986. P. 241–258.
11. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology. 1988. Vol. 94. P. 95–120.
12. Putnam R. D. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press, 1993.
13. Putnam R. D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster, 2000.
14. Schultz T. W. Investment in Human Capital. American Economic Review. 1961. Vol. 51 (1). P. 1–17.
15. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. New York: Columbia University Press, 1964.
16. Stewart T. A. Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations. New York: Doubleday, 1997.
17. Edvinsson L., Malone M. S. Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower. New York: Harper Business, 1997.
18. Sveiby K. E. The New Organizational Wealth: Managing & Measuring Knowledge-Based Assets. San Francisco: Berrett-Koehler, 1997.
19. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell, 1996.
20. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The Triple Helix: University–Industry–Government Innovation in Action. London: Routledge, 2000.
21. Estrin S., Mickiewicz T. Entrepreneurship in transition economies: The role of institutions and generational change. *The Dynamics of Entrepreneurship: Evidence from Global Entrepreneurship Monitor Data*. Oxford: Oxford University Press, 2010. P. 181–208.
22. Acs Z. J., Estrin S., Mickiewicz T., Szerb L. Entrepreneurship, institutional economics, and economic growth: an ecosystem perspective. *Small Business Economics*. 2018. Vol. 51. P. 501–514. DOI: 10.1007/s11187-018-0013-9.

23. Acemoglu D., Johnson S., Robinson J. A. Institutions, human capital, and development. *Annual Review of Economics*. 2014. Vol. 6. P. 875–912. DOI: 10.1146/annurev-economics-080213-041119.
24. Higgs R. Wartime Prosperity? A Reassessment of the U.S. Economy in the 1940s. *The Journal of Economic History*. 1992. Vol. 52 (1). P. 41–60. DOI: 10.1017/S0022050700010541.
25. Мельник О. В. Капіталізація підприємств: теорія та практика: монографія. Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А. С., 2020.
26. Буханець В. В. Стратегічна логіка капіталізації підприємства. *Стратегія підприємства у постіндустріальному світі : монографія* / За ред. А. П. Наливайка та О. М. Гребешкової. К. : КНЕУ, 2017.
27. Фролова Л. В., Лісниченко О. О. Управління вартістю підприємства : монографія. Кривий Ріг, 2015.
28. Рябікіна К. Г. Ефективність управління капіталом підприємств : монографія. Кривий Ріг : Видавництво «Діонат» (ФОП Чернявський Д.О.), 2019.
29. Шевчук Н.В. Управлінські аспекти капіталізації підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 242. С.92-96.

References

1. Smith, A. (1776). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. London: W. Strahan and T. Cadell. [in English].
2. Ricardo, D. (1817). *On the principles of political economy and taxation*. London: John Murray. [in English].
3. Marx, K. (1867). *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie* (Vol. 1). Hamburg: Otto Meissner. [in German].
4. Marshall, A. (1890). *Principles of economics*. London: Macmillan and Co. [in English].
5. Fisher, I. (1930). *The theory of interest: As determined by impatience to spend income and opportunity to invest it*. New York: Macmillan. [in English].
6. Keynes, J. M. (1936). *The general theory of employment, interest and money*. London: Macmillan. [in English].
7. Veblen, T. (1899). *The theory of the leisure class: An economic study in the evolution of institutions*. New York: Macmillan. [in English].
8. Commons, J. R. (1934). *Institutional economics: Its place in political economy*. New York: Macmillan. [in English].
9. North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge: Cambridge University Press. [in English].
10. Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York: Greenwood. [in English].
11. Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S120. [in English].

12. Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press. [in English].
13. Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster. [in English].
14. Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *American Economic Review*, 51(1), 1–17. [in English].
15. Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. New York: Columbia University Press. [in English].
16. Stewart, T. A. (1997). *Intellectual capital: The new wealth of organizations*. New York: Doubleday. [in English].
17. Edvinsson, L., & Malone, M. S. (1997). *Intellectual capital: Realizing your company's true value by finding its hidden brainpower*. New York: Harper Business. [in English].
18. Sveiby, K. E. (1997). *The new organizational wealth: Managing & measuring knowledge-based assets*. San Francisco: Berrett-Koehler. [in English].
19. Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell. [in English].
20. Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (2000). *The triple helix: University–industry–government innovation in action*. London: Routledge. [in English].
21. Estrin, S., & Mickiewicz, T. (2010). Entrepreneurship in transition economies: The role of institutions and generational change. In M. Minniti (Ed.), *The dynamics of entrepreneurship: Evidence from global entrepreneurship monitor data* (pp. 181–208). Oxford: Oxford University Press. [in English].
22. Acs, Z. J., Estrin, S., Mickiewicz, T., & Szerb, L. (2018). Entrepreneurship, institutional economics, and economic growth: An ecosystem perspective. *Small Business Economics*, 51, 501–514. <https://doi.org/10.1007/s11187-018-0013-9> [in English].
23. Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2014). Institutions, human capital, and development. *Annual Review of Economics*, 6, 875–912. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080213-041119> [in English].
24. Higgs, R. (1992). Wartime prosperity? A reassessment of the U.S. economy in the 1940s. *The Journal of Economic History*, 52(1), 41–60. <https://doi.org/10.1017/S0022050700010541> [in English].
25. Melnyk, O. V. (2020). *Kapitalizatsiia pidpriemstv: teoriia ta praktyka: monohrafiia* [Capitalization of enterprises: theory and practice: monograph]. Kamianets-Podilskyi: Vydavets Pankova A. S. [in Ukrainian].
26. Buhanets, V. V. (2017). Stratehichna lohika kapitalizatsii pidpriemstva. In A. P. Nalyvaiko & O. M. Hrebeshkova (Eds.), *Stratehiia pidpriemstva u postindustrial'nomu sviti: monohrafiia* [Enterprise strategy in the post-industrial world: monograph]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
27. Frolova, L. V., & Lisnichenko, O. O. (2015). *Upravlinnia vartistiu pidpriemstva: monohrafiia* [Enterprise value management: monograph]. Kryvyi Rih. [in Ukrainian].

28. Riabykina, K. H. (2019). *Efektivnist upravlinnia kapitalom pidpriemstv: monohrafiia* [Efficiency of enterprise capital management: monograph]. Kryvyi Rih: Vydavnytstvo "Dionat" (FOP Cherniavskiy D. O.). [in Ukrainian].

29. Shevchuk, N. V. (2012). Upravlinski aspekty kapitalizatsii pidpriemstva [Managerial aspects of enterprise capitalization]. *Kul'tura narodov Prichernomor'ia* (Culture of the peoples of the Black Sea region), 242, 92–96. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 29.09.2025.

УДК: 330.3

JEL Classification: M21

DOI 10.33111/EE.2025.55.KharchenkoO

Oleksandr Kharchenko

*PhD student in Economics,
Higher education institution
"Podilskyi State University",
Kamenets-Podilskyi, Ukraine*

ORCID: 0009-0007-9560-493X

Харченко Олександр Сергійович
аспірант

*спеціальності 051 «Економіка»,
заклад вищої освіти «Подільський
державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

АНОТАЦІЯ. Діяльність підприємств у різних сферах економіки, безумовно, суттєво залежить від зовнішніх факторів. Воєнний стан, який продовжується майже чотири роки в нашій державі через військову агресію з боку російських військ, не лишає від впливу жодної сфери діяльності національної економіки. Актуальними є дослідження з визначення економічної стійкості та резильєнтності підприємств в умовах воєнного стану. Автором проведено дослідження складових економічної стійкості підприємств з урахуванням різних факторів, розглянуто динаміку кількості різних суб'єктів господарювання залежно від періоду часу та інші показники. Проведено аналіз економічної стійкості та резильєнтності підприємств агрокомплексу та зроблено відповідні висновки за результатами досліджень.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічна стійкість, резильєнтність підприємств, воєнний стан.

ECONOMIC SUSTAINABILITY OF ENTERPRISES IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW

ANNOTATION. The activities of enterprises in various spheres of the economy, of course, significantly depend on external factors. Martial law,